ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 107, Ağustos 2020, s. 516-524

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.44442>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
23.06.2020

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date
29.08.2020

Duygu TEMEL

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Dili Programı Yüksek Lisans
Öğrencisi.

duyguutemel@gmail.com

Prof. Dr. Ayşe Melek ÖZYETGİN

Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü

ozyetgin@gmail.com

MEMLÛK-KIPÇAK TÜRKÇESİ SÖZ VARLIĞI ARAŞTIRMALARINA KATKILAR: GÖZ KUSURLARI İLE İLGİLİ SÖZCÜKLER VE KAZAKÇADAKİ KULLANIMLARI

Öz

İnsan sağlığı ilgili sözcükler bir dilin temel söz varlığı içinde yer alan ve kullanım sıklığı çok olan sözcüklerdir. Vücuttaki eksiklikler ve kusurları ifade eden sözcükler de bu söz varlığının bir parçasıdır. Beş duyu organımızdan biri olan gözle ilgili dilimizde çok zengin bir kavram alanı yaratılmıştır. Göz ile ilgili kullanılan bu zengin kavram alanı, Türk dilinin Eski Türkçe döneminden itibaren yazılı kaynaklarda tanıklanmaktadır. Bu yazı kapsamında, Memlûk-Kıpçak Türkçesinin zengin söz varlığı içinde tespit ettiğimiz göz kusurları ile ilgili sözcükler tarihi- karşılaştırmalı yöntemle incelenecek ve ilgili sözcüklerin Modern Kıpçak lehçelerinden biri olan Kazakçadaki durumu değerlendirilecektir. Böylelikle Memlûk-Kıpçak söz varlığında tespit edilen göz kusurları ile ilgili terimlerin Kazakçadaki yansımalarını belirlemekle birlikte Kazakçada ne ölçüde korunduğunu ve ne gibi değişimlere uğradığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Memlûk- Kıpçak Türkçesi, Kazakça, Söz varlığı, Göz, Göz kusurları

CONTRIBUTIONS TO MAMLUK-KIPCHAK VOCABULARY
RESEARCH: WORDS RELATED EYE DEFECTS AND THEIR USE IN
KAZAKH LANGUAGE

Abstract

Words related to human health are in the basic vocabulary of a language and have a high frequency of use. Words expressing deficiencies and imperfections in the body are also part of this vocabulary. A very rich concept area has been created in our language about the eye which one of our five senses organs. This rich concept area used in the eye has been witnessed in written sources from the Old Turkic period of the Turkic language. In the context of this article, the words related to the eye defects we detected in the rich vocabulary of Mamluk-Kipchak language will be analyzed with a comparative method and the situation of the related words in Kazakh, one of the Modern Kipchak dialects, will be evaluated. In this way, it is aimed to reveal to what extent it is preserved and what changes it has undergone in the Kazakh language while determining the reflections of the health-related vocabulary in Kipchak language in the Kazakh language.

Keywords: Mamluk- Kipchak language, Kazakh language, Vocabulary, Eye, Eye defects

Tarihî Kıpçak Türkçesinin Mısır-Suriye bölgesinde kurulmuş olan Memlûk Devleti bünyesinde gelişen Türk yazı dili kolu, edebî eserler yanında sözlük ve gramerler açısından da zengin bir eser çeşitliliğine sahiptir. Memlûk-Kıpçak Türkçesi (14.- 16. yy) olarak adlandırılan bu dönem, özellikle devrinin Türkçesini, birçoğu sahadan özgün yöntemlerle derlenmiş sözlük ve gramer malzemesiyle yansıtmaları bakımından Türk dili araştırmalarında özel bir yere sahiptir. Bu dönemde yazılmış sözlük ve gramerler Memlûk- Kıpçak Türkçesi söz varlığı hakkında bize zengin bir malzemeler sunar.

Memlûk- Kıpçak dönemi sözlük ve gramerleri de genel Türk dili tarihi araştırmaları için son derece önemli kaynak eserlerdir. Bu eserler: *Kitābu'l- İdrāk li Lisāni'l- Etrāk* (1312), *Kitāb-ı Mecmū'u Tercumān-ı Türkî ve 'Acemî ve Moğolî* (1343), *Et- Tuhfetu'z- Zekiyye fi'l- Luğati't- Türkiyye* (15. yy), *Kitābu Bulğatu'l- Muştāk fi Luğati't- Türk ve'l- Kıpçak* (15. yy), *El-Kavānînu'l- Kulliye li zabti'l- Luğati't- Türkiyye* (15.yy), *Ed-Durretu'l- Muđia fi'l- Luğati't- Türkiyye* (15. yy). Ayrıca Tarihî Kıpçak Türkçesi kapsamında yer alan *Codex Cumanicus*'da içerdiği zengin malzeme ile dönemin sosyal ve kültürel yaşantısına ışık tutmaktadır.

Sözlük ve gramer kitaplarının dışında Memlûk- Kıpçak sahasında yazılmış fıkıh kitapları arasından; *Kitāb fi'l- Fıkh, İrşâdü'l- Mülûk ve's- Selâtin*, atlarla ve atçılıkla ilgili eserlerden; *Kitāb fi Riyâzâtü'l-Hayl, Münyetü'l- Guzât, Baytaratu'l- Vâzıh*, edebi eserlerden; *Kitāb Gülistân Bi't Türkî* dönemin sözlük ve gramer dışında kalan önemli eserlerindendir.

Tarihî Kıpçak Türkçesine ait sözlük ve gramer kitaplarının hemen hemen hepsi diyalektolojik özelliğe sahiptir. Dönemin bölgedeki Türkmen/Kıpçak etkileşimini eserlerde açıkça görmek mümkündür. Söz konusu eserlerin söz varlığı, dönemin Türk örf, adet ve gelenek göreneklerini, siyasi, sosyal ve kültürel yaşantılarını ve bunlarla ilgili kavramları yansıtır ve döneme dair önemli bilgiler verir. Bilindiği gibi bir dilin söz varlığının incelenmesiyle, bir toplumun yaşam

biçimi, gelenek görenekleri, siyasi ve sosyal tarihi, çevre kültürlerle olan ilişkileri, toplumsal ve kültürel eğilimleri ortaya çıkar (Özyetgin, 2001).

Bir dilin temel söz varlığı içerisinde insan sağlığı ile ilgili kelimeler büyük bir öneme sahiptir. İnsan sağlığı açısından büyük önem taşıyan ve beş duyu organımızdan biri olan göz kelimesi, somut ve soyut zengin bir kavram alanına sahiptir. “Göz kusurları” ile ilgili kelimeler de buna dâhildir.

Bu yazının kapsamını özellikle Memlûk-Kıpçak Türkçesi sözlüklerinde tespit ettiğimiz göz kusuru ile ilgili geçen *soqur*, *kör*, *közsiz*, *kıyqaş*, *kalçır*, *kıyır*, *çeper* sözcüklerinin incelenmesi ve Modern Kıpçak dillerinden Kazakçadaki durumlarının değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Çalışmamızda yaptığımız karşılaştırmada günümüz Türkçelerinden Kazakça esas alınmıştır. Kazakça, bugün genel Türk dili alanında Kıpçak grubuna dâhildir. İncelememiz belirli bir leksik malzeme üzerinden tarihî ve modern Kıpçak dilleri arasındaki bağı ve sürekliliği göstermeye katkı sağlayacaktır.

• *soqur*

<Mo. *sohur* “kör” bkz. (Lessing, 1960, 730a).

Tarihî: KökTü. - Uyg.-, Karahanlı DLT-; Harezmi ME-, NF-, KE-, Kıpçak CC *sokur* (<Mo. *sokur*) ‘şası göz’ (Argunşah, 2015, 554), Memlûk-Kıpçak: Kİ-, TA-, BM-, TZ *sokur* ‘tek gözlü’, ayrıca bkz. *soklan-* ‘kör olmak’ (Atalay,1945, 240), KK *soqur* ‘tek gözü kör’ (Toparlı, 1999, 69), DM-, GT-, İM-, İH *sokur* ‘kör’ (İzbudak, 1936, 43), MG *sokur* (< Mo. *sohur*) ‘kör’ (Uğurlu,1987, 280); Altın Ordu HŞ-, AOYarlık-, Osm. *sokur* ‘tek gözlü’, *sokurluk* ‘tek gözlülük’ (TTS V, 3504).

Modern: Kazak: *soqır* ‘kör, âmâ’ (Koç,2012, 568) *soqır* ‘kör, gözünün görme kabiliyeti olmayan’ (Oraltay, Yüce,1984, 243) *soqır* ‘Görme yetisini kaybetmiş, gözü olmayan’ (KTTS, 270) *soqır* ‘Görme kabiliyetini kaybetmiş’ (KETS,195) *soqırlıq* ‘İki gözünde görme yetisinin tamamen kaybolması, insanın aydınlık ve karanlığı ayıramaması’ (KUE,10).

soqur kelimesinin kökeniyle ilgili bazı görüşler şu şekildedir; ESTY’de sözcüğün kökeniyle ilgili Bang, *sokur* kelimesinin *sool-* (<*soğul-) ‘gözlerinin sıvısı kurumak, kör olmak’ kelimesiyle ilgili olabileceğini ileri sürmüştür. Räsänen de bu görüşe katılarak *sokur* sözcüğünü *soq- köküne dayandırmış ve Ramstedt’e gönderme yaparak bu sözcüğün Moğol, Fin, Türk, Tunguz dillerinde paralel olarak gelişen bir sözcük olabileceğini kaydetmiştir (ESTY VII, 318-319). Kelimenin Eski Türkçe metinlerde görülmemesi ve günümüzde çağdaş Kıpçak grubu lehçelerinin yanı sıra Moğolca unsurların daha yaygın görüldüğü Altayca, Teleütçe, Tuvaca, Yakutça vs. gibi çoğunluk Sibiry grubu Türk lehçelerinde de rastlanması, Moğolcadan gelme ihtimalini güçlendirmektedir (Moldaliev, 2010,194). *sokur* sözcüğünün Türkiye Türkçesi Anadolu sahasında da kullanılıyor olması ilgi çekicidir. Derleme sözlüğünde *sokır* ‘kör’ anlamında geçer (DS X, 3660). Ayrıca *sokur* sözcüğünden türemiş *sokuriçeği* ‘kör bağırsak’ kullanımı da vardır.

Kazakçada *soqır* sözcüğü genellikle ‘kör, görme kabiliyetini kaybetmiş’ anlamında kullanılır. Kazakçada gözü tamamen görmeyenler için *kör soqır* denir. Gözde bulunan kör noktaya *soqır dak* adı verilir. Ayrıca İnsan vücudunda buluna kör bağırsağa *soqır işek* adı verilir. Görme yetisini kaybetmek, kör olmak anlamında kullanılan fiil ise Kazakçada *soqırayuv* fiilidir. *soqır* kelimesinin asıl anlamı dışında Kazakçada birçok ifadede soyut anlamda kullanıldığı görülür. *soqır sezim* ‘kör duygu’, *soqır senim* ‘batıl inanç’, *soqır şam* ‘kör ışık’, *soqır nükte* ‘kör nokta’

gibi. Ayrıca kimi atasözü ve deyimlerde de geçer: *Şın jıylasa soqır közden jas şıgadı* “Gerçekten ağlasa, kör közden yaş akar”; *soqırdıñ tilegeni eki közi* ‘Körün istediği iki göz’ gibi.

• **közsiz** “kör, âmâ”

<köz +siz bkz. köz (ED, 756b)

Tarihî: KökTü.-, Uyg.- Karahanlı DLT-, Harezmi ME-, NF közsüz “kör, âmâ” (Ata, 1998,265), **KE közsüz, közsiz** “kör, âmâ” (Ata, 1997, 395), **Kıpçak CC közsiz** “kör” (Argunşah, 2015, 526), **Memlûk- Kıpçak: Kİ-, TA közsiz** ‘gözsüz’ (Toparlı, 2000, 123), **BM-, TZ, KK közsiz** “kör, âmâ” (Toparlı,1999,59), **DM-, GT közsüz** “kör, ama” (Karamanlıoğlu, 1986, 311) **İM közsüz** “gözleri görmeyen” (Toparlı, 1992, 558); **Altın Ordu HŞ-, AOYarlık-, Osm.-**

Modern: Kazak: közsiz ‘Gözsüz, kör’ (Koç, 2012, 284).

Memlûk-Kıpçak sahasında Türkçesinde *közsiz* “Gözü görmeyen” şeklinde geçen sözcük, ‘köz’ göz kelimesine +sUz yokluk bildiren isimden sıfat yapım ekiyle türetilmiştir. Clauson sözcüğü *kö-z* ‘göz’ olarak verir, *kör-* fiili ile ilişkilendirir ve bu kök şeklin Eski Türkçeden itibaren görüldüğünü kaydeder (ED, 756b). Tarihî ve modern Türk dili alanında *közsiz* sözcüğü geçmektedir.

Kazakçada *közsiz* genellikle ‘gözsüz, gözü olmayan’ anlamında görülür. Körlük durumunu ifade etmek için *közsizdik* ifadesi kullanılır (Koç, 2012, 284). Birinin kör olduğunu belirtmek için *közsiz jigit* ‘kör genç’ denir (KETS, 218).

Közsiz terimi asıl anlamı ‘kör, gözü olmayan’ın dışında anlam genişlemesine uğrayarak Kazakça kimi durumları ifade etmek için de kullanılır: *közsiz başılıq* ‘kör idarecilik’ ifadesi önünü arkasını düşünmeden, sorumluluk almadan yönetmek anlamına gelir. *közsiz erlik* (*batırlıq*) tehlikeli yola giren, zor bir işe başlayan kişiler için kullanılır. Kazakçada Mecazi anlamda sarhoş gibi olanlar için *közsiz köbelek* ‘kör kelebek’ ifadesi kullanılır. Birisine *közsiz köbeleksin* dendiğinde sarhoş gibi olduğu kastedilir. Hiçbir şeyden çekinmeyen insanlar için *közsiz köbelekdey* ‘kör kelebek gibi’ ifadesi kullanılır.

• **kör** “kör”

<Far. *kūr* ‘gözü görmeyen, kör’ bkz. (TIETZE IV, 396)

Tarihî: KökTü.-, Uyg.-, Karahanlı DLT-, Harezmi ME-, NF-, KE *kūr* <Far. ‘kör, âmâ’ (Ata, 1997, 399), **Kıpçak CC *kör*** (<Far. *kōr*) ‘gözü görmeyen, kör’ (Argunşah, 2015, 514); **Memlûk-Kıpçak: Kİ-, TA-, BM-, TZ *kör*** ‘gözü görmeyen’ (Atalay, 1945, 208), **KK *kör*** ‘gözü görmeyen, âmâ’ (Toparlı, 1999, 59), **DM-, GT *kör*** <Far. *kur* ‘kör’ (Karamanlıoğlu, 1986, 309), **İM *kör*** ‘kör, göremeyen’ (Toparlı, 1992, 557), **MG *kör*** ‘kör’ (Uğurlu, 1987, 236); **Altın Ordu HŞ-, AOYarlık-, Osm.-**

Modern: Kazak: *kör* ‘kör, âmâ; cahil, bilgisiz’ (Koç, 2012, 292) *kör* ‘kör; aydın değil, cahil’ (Oraltay, Yüce ,1984, 139), *kör* ‘gözü kör; hiçbir şey düşünmeyen, düşüncesiz; cahil, ahmak’ (KTES, 331).

Hasan Eren etimolojik sözlüğünde Farsça kökenli *kūr* ‘gözü görmeyen’ olarak verilen sözcüğün, çağdaş Türk dillerinde saha çok *sokır* biçiminde kullanıldığı bilgisi verilir. Anadolu ağızlarında da *sokır* “bir gözü olmayan” biçiminde geçer (TDES, 259).

Kazakçada *kör* sözcüğü temel anlamı ‘gözleri görmeyen, kör’ tanımlamaları dışında, anlam genişlemesine uğrayarak ‘cahil, bilgisiz’ anlamlarını da karşılar duruma gelmiştir. Kazakçada *kör* sözcüğü ile oluşturulmuş ifadeler kullanılır: kör olan birisi için *kör boldı* denir. Gözleri görmeyen, kör birisine *kör soqır* ifadesi kullanılır. Beddua olarak ‘kör olasıca’ anlamında *kör bolğır* denir. *kör* sözcüğünün asıl anlamı dışında cahil, düşüncesiz, ahmak anlamını da karşıladığı görülür: *kör kökirek* ‘hiçbir şey düşünmeyen boş kafa’ (KTES, 331) gibi.

• kıykaş

<kıykaş “şaşı”

Tarihî: KökTü.-, Uyg.-, Karahanlı DLT-, Harezmi ME-, NF-, KE-, Kıpçak CC-; Memlûk-Kıpçak: Memlûk- Kıpçak: Kİ-, TA-, BM-, TZ-, KK-, DM-, GT-, İM-, İH kıykaş “Gözü kaymış, şaşı” (İzbudak, 1936, 31); **Altın Ordu HŞ-, AOYarlık-, Osm.-**

Modern: Kazak: *qiyğaş* ‘eğri, çarpık, bükük’ *qiyğaş karap* ‘şaşı bakmak’ (Koç, 2012, 365) *qiyğaş* ‘eğri, çarpık; düzgün olmayan’ (KTES, 539-540). Ayrıca bkz. Anad. Ağ. *kıygaç* “çapraz, köşeleme, eğri” (DS VIII, 2854).

kıykaş sözcüğü tarihî Türk dili alanında sadece Memlûk-Kıpçak sahasında, El-İdrak Haşiyesi’nde geçmektedir. Kelimenin kökeni açık değildir. Modern Türk dili alanında ise Kazakçada *kıykaş* sözcüğünün tespit edilmesi ilgi çekicidir. Ancak sözcük Kazakçada ‘şaşı’ anlamından çok, bu anlamla da mantıksal olarak ilişkili “eğri, çarpık” anlamında kullanılmaktadır. Bunun yanında Kazakçada sözcük *qiyğaş karap* “şaşı bakmak” şeklinde tespit edilmiştir. Kazakçada *qiyğaş* sözcüğü ile türetilmiş diğer sözcükler şunlardır; *qiyğastıq* ‘çarpıklık, eğrilik’, *qiyğastav* ‘düz gitmeyip yan, çapraz gitmek’, *qiyğastama* ‘emir, buyruk, direktif’ (KTES, 539-540).

• kalçır

<kalçır ~ kılçır “şaşı”

Tarihî: KökTü.-, Uyg.-, Karahanlı DLT-, Harezmi ME-, NF-, KE-, Kıpçak CC-, fakat krş. kınçır “şaşı, şaşı gözlü” (Argunşah, 2015, 738); **Memlûk-Kıpçak: Memlûk-Kıpçak: Kİ-, TA-, BM-, TZ kılçır** ‘şaşı’ (Atalay, 1945, 198), KK *kalçır* ‘şaşı, şaşı gözlü’ (Toparlı, 1999, 49), DM-, GT-, İM-; **Altın Ordu HŞ-, AOYarlık-, Osm.-**

Modern: Kazak: -

Sözcük tarihî Türk dili alanında sadece iki sözlükte KK ve TZ’de geçmektedir. CC’de geçen *kınçır* sözcüğü de muhtemelen Memlûk-Kıpçak sahasındaki *kalçır* biçimiyle ilişkili olmalıdır. Sözcüğün kökeni açık değildir. Kazakça sözlüklerde *kalçır* sözcüğü tespit edilememiştir. Sözcük diğer Modern Türk dili alanında da tanıklanamamıştır. Kazakçada şaşılıkla ilgili kullanılan diğer terimler şunlardır; *qıliy* ‘şaşı, şehla’, *qıliyanuv* “şaşı olmak, şaşı bakmak”, *kiyğaş karap, qıyıraya qarap* ‘şaşı bakmak’ (Koç, 2012, 534).

• kıyır

<kıyır ‘eğri, çarpık; şaşı bakışlı’ bkz. (ED, 639b; DTSİ, 445)

Tarihî: KökTü.-, Uyg. (Bud.) kıyır “şaşı” (ED 639b); **DLT kıyır** ‘şaşı’ (Ercilasun, 2014, 712); **Harezmi ME kınır** ‘eğri, yan’ (Yüce, 1988, 143), NF-, KE-, **Kıpçak CC kıyır** “eğri, eğri bükür” (Argunşah, 2015, 739); **Memlûk- Kıpçak: Kİ-, TA-, BM-, TZ kıyır enek** “çarpık

çeneli', KK-, DM-, GT-, İM-, İH *kıyır* 'gınır- şaşı; kınır göz- şaşı göz, kinli kinli bakan göz' (İzbudak, 1936, 30); **Altın Ordu HŞ-**, AOYarlık-, **Osm.-**

Modern: Kazak: *qıyır* 'eğri, çarpık' (Koç, 2012, 414), *qıyır* 'düz olmayan, çarpık; inatçı' (KTTS,105).

Clauson *kıyır* sözcüğünü 'çarpık', başlangıçta gözlerini kısma hissi, bu yüzden öfkeli (görünüş), daha sonraları ise 'kavisli (kılıç), 'çarpık (yol)' vb. bağlamlarda genel olarak kullanılır şeklinde değerlendirmiş, modern Türk dillerinde de geçtiğini, kuzey doğu Türk dillerinde *kıyır* (RSI. II 719) belirtmiştir. Budist Uygur metinlerinde sözcük *kiy(ır) közin* 'sinirli gözlerle' u ıv 38, 128; *yekler rakşaslar kanlağ közin kıyır körüp* 'şeytanlar kanlı gözlerle göz ucuyla bakar' şeklinde geçer (ED, 639b). Tarihî Türk dili alanında kelimenin "çarpık" anlamı yanında mantıksal ilişki nedeniyle gözle ilgili kusuru için de kullanıldığı dikkati çeker.

Sözcük esas olarak Kazakçada 'eğri, çarpık; inatçı, kendi düşüncesinden başka düşünceye önem vermeyen' anlamlarında kullanılmaktadır. Ayrıca Kazakçada *qıyır* sözcüğünde türemiş diğer sözcükler de geçer: *qıyırayuv* 'bir tarafına doğru eğilmek, yan yatmak; inat etmek, inatlaşmak', *qınırılıq* 'eğrilik, düz olmama; inatçılık, aksilik' gibi (KETS, 574). Öte taraftan Kazakçadaki *qıyıraya qarap* 'şaşı bakmak' (Koç, 2012, 534) şeklindeki kullanım Memlûk-Kıpçak sahasındaki anlamla örtüşmektedir.

• çeper

<çeper (?) "gözü iyi görmeyen, bulanık gören"

Sözcük Memlûk-Kıpçak Sahasında sadece Kitabü'l-İdrak'te 'Gözü iyi görmeyen, çeper gözlü' (Caferoğlu, 1931, 28) olarak geçmektedir. Sözcük tarihî ve modern Türk dili alanında tanıklanamamıştır. Ancak Anadolu sahasında geçen *çepel* ~ *çeper* "çamur, pislik, bulaşık, kir" (DS, 1141), Kİ'te geçen *çeper* ile ilişkili olabilir. Ebu Hayyan sözcüğe örnek olarak *çeper k/gözlü* örneğini vermiştir. Kİ'teki bu örneği Türkmen özellikli bir şekil olarak düşünmek mümkün olup Anadolu sahasında geçen kelimeyle anlamca da ilişki kurmamıza imkân verebilir.

Memlûk-Kıpçak sözlüklerinde tespit ettiğimiz göz kusurları ile ilgili sözcükler (*sokur, közsiz, kör, kıykaş, kalçır, kıyır, çeper*) tarihî ve modern Türk dili alanında incelenmiş, özellikle tarihî ve modern Kıpçak dil alanı (Kazakça) esas alınarak sözcüklerin gelişimi değerlendirilmiştir. Bu sözcüklerden *sokur* Moğolca kökenli, *kör* Farsça kökenlidir. Bu sözcüklerin *kalçır* ve *çeper* dışındakiler Kazakçada tespit edilmiştir. Tespit edilen sözcüklerden bazılarının asıl anlamlarını koruduğu, bazılarının ise çeşitli anlam değişmelerine uğradığı görülür. Tarihî ve modern Kıpçak dilleri arasındaki leksik ilişkilerin araştırılmasında Memlûk-Kıpçak Türkçesinin zengin söz varlığı kuşkusuz önemli bir kaynak vazifesi görecektir.

KISALTMALAR

Anad. Ağ.: Anadolu Ağızları

AOYarlık: Altın Orda Yarlık ve Bitigleri bkz. Özyetgin 1996

bkz.: bakınız

CC: Codex Cumanicus bkz. Argunşah 2015

BM: Kitābu Bulğatu'l-Muštāk Fî Luğati't-Türk We'l-Kıfçāk

DLT: Divanü Lugati't Türk bkz. Ercilasun 2014

- DM: Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l Lugati't-Türkiyye
DS: Derleme Sözlüğü
DTSI: Drevnetyurkskiy slovar
ED: An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish
ESTY: Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov
GT: Gülistan Tercümesi bkz. Karamanlıoğlu 1986
HŞ: Hüsrev ü Şirin
İH: El- İdrâk Haşiyesi bkz. İzbudak 1936
İM: İrşadu'l-Muluk ve's-Selâtin bkz. Toparlı 1992
KE: Rabguzi, Kısasü'l-Enbiya bkz. Ata 1997
Kİ: Kitabü'l Etrak li Lisani'l- Etrak bkz. Caferoğlu 1931
ME: Mukaddimetü'l -Edeb bkz. Yüce 1988
KETS: Qazaq Edebi Tilinin Sözdigi
KK: El- Kavaninü'l- Külliye Li-Zabti'l- Lügati't- Türkiyye bkz. Toparlı 1999
KTTS: Qazaq Tilinin Tüsindirme Sözdigi
MG: Münyetü'l-Guzat bkz. Uğurlu 1987
NF: Nechü'l-Feradis bkz. Ata 1998
TDES: Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü bkz. Eren 1992
TIETZE: Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati bkz. Tietze 2002
TA: Kitab-ı Mecmu-ı Tercüman-i Türki ve Acemi ve Mugali bkz. Toparlı 2000
TTS: Tarama Sözlüğü
TZ: Et-Tuhfetu'z- zekiye fi'l- Lugati't- Türkiyye bkz. Atalay 1945

KAYNAKLAR

- Argunşah, Mustafa; G. Güner, (2015), Codex Cumanicus, Kesit Yayınları, İstanbul.
Ata, Aysu, (1998), Nechü'l-Feradis, Uştmahlarning Açuk yolu, III Dizin-Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
Ata, Aysu, (1997), Nasirü'd-din Bin Burhanü'd-din Rabguzi, Kısasü'l-Enbiya (Peygamberler Kıssaları) I Metin, II Dizin, Ankara.
Atalay, Besim, (1985-1986), Divanü Lugati't Türk Tercümesi I-V, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
Atalay, Besim, (1945), Ettuhfet-üz- zekiye fi'l-lugat-it-Türkiyye, İstanbul.
Atsız, Bilgehan; Türkmen, S., (1945), Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'lLugati't-Türkiyye. Akçağ, Ankara.
Caferoğlu, A., (1931), Abu Hayyan, Kitab al- idrak li-lisan al- Atrak, İstanbul.

- Clauson, Sir G., (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- Derleme Sözlüğü I-XII, (1963-1982), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Koç, Kenan; Doğan, Oğuz, (2013), *Kazak Türkçesi Grameri*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Ankara.
- Eren, Hasan, (1992), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basım Evi, Ankara.
- Ercilasun, Ahmet B; Akkoyunlu, Z., (2014), *Dîvânü Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri Notlar-Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- İzbudak, Velet, (1936), *El- İdrâk Haşiyesi*, Devlet Basımevi, İstanbul.
- Karamanlıoğlu, A. Fehmi, (1986), *Gülistan Tercümesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kenesbayev K., (1959), *Qazaq Tilinin Tüsindirme Sözdigi*, Qazaq SSR Gılım Akademiyası, Almatı.
- Koç, Kenan; Bayniyazov, A., (2003), *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Lessing, Ferdinand D., (1960), *Mongolian-English Dictionary*, University Of California Press Berkeley And Los Angeles.
- Moldalieva, Nurgül, (2010), *Kırgız Türkçesi'nin Sağlıkla İlgili Söz Varlığı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nadelyayev, V. M.; Nasilov, D. M; Tenişev, E. R.; Şçerbak, A.M., (1969), *Drevnetyurkskiy slovar'*. Leningrad.
- On bes tomдық Qazaq Edebi Tilinin Sözdigi, (2011), Qazaqstan Respublikası Medeniyet Ministirligi Til Komiteti, Almatı.
- Oraltay Hasan; Yüce, N.; Pınar, S., (1984), *Kazak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Özyetgin, A.M, (1996), *Altın Ordu, Kırım ve Kazan sahasına Ait Yarlık ve Bitiklerinin Dil ve Üslup İncelemesi (İnceleme- Metin- Tercüme- Notlar- Dizin- Tıpkıbasım)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Özyetgin, A.M., (2001). *Ebû Hayyân Kitabı'ı- İdrâl ki Lisâni'l-Etrâk Fiil: Tarihi- Karşılaştırmalı Bir Gramer ve Sözlük Denemesi*, Köksav, Ankara.
- Sevortyan, E. V., (1974), *Etimologičeskiy Slovar' Tyurkskih Yazıkov*, Nauka, Moskva.
- Tarama Sözlüğü I-VIII, (1963-1977), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tietze, Andreas, (2002), *Tarihi ve etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, Cilt 4 (K-L), Simurg, İstanbul.
- Toparlı, Recep, (1999), *El- Kavaninü'l- Külliye Li-Zabti'l- Lügati't- Türkiyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Toparlı, Recep, (1992), *İrşadu'l-Muluk ve's-Selatin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Timurtaş, Faruk K., (1963), *Şeyhi'nin Hüsrev ü Şirin'i*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- Toparlı, Recep, (2014). *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Toparlı, Recep; Çögenli, M. S.; Yanık, N.H, (2000), Kitab-ı Mecmu-ı Tercüman-i Türki ve Acemi ve Mugali, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Uğurlu, Mustafa, (1987), Münyetü'l-Guzat, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Yüce, Nuri, (1988), Mukaddimetü'l-Edeb Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Qazakstan Ulttıq Ensiklopediya, (1988), Almatı.